

2. Крикавський Є. В. Логістичне управління : [підручник] / Крикавський Є. В. – Львів : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 684 с.
3. Логістика в управлінні стосунками з клієнтами // Логістика: Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2006. – № 552. – 35 с.
3. Чухрай Н. І. Оцінювання і розвиток відносин між бізнес-партнерами : [монографія] / Н. І. Чухрай, Я. О. Криворучко ; за наук. ред. Н. Чухрай. – Львів : Вид-во «Растр-7», 2008. – 360 с.
4. Чухрай Н. Формування ланцюга поставок: питання теорії та практики : [монографія] / Н. Чухрай, О. Гірна. – Львів : «Інтелект-Захід», 2007. – 232 с.

Надійшла 15.04.2011

УДК 504.056:504.06

Т. І. ПШЕНИНА

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ СТАНУ ОБ'ЄКТІВ РАДІОЕКОЛОГІЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

В статті розглядаються проблеми оцінки стану об'єктів радіоекологічного комплексу України, досліджуються методи прогнозування та вимоги формування організаційно-технологічних схем, надаються методичні рекомендації інформаційного забезпечення досліджень радіаційної безпеки.

The article discusses the problem of assessing radiological facilities complex of Ukraine, the methods of forecasting and requirements of organizational and technological schemes, provided guidelines provide information study of radiation safety.

Ключові слова: радіоекологічний комплекс, оцінка стану, екстраполяція, радіаційна безпека, екологічна ситуація.

Постановка проблеми. При оцінці стану об'єктів радіоекологічного комплексу необхідно обов'язково враховувати фінансово-економічні умови розвитку його підгалузей, в першу чергу, господарський механізм фінансування видатків на утримання його об'єктів. Особливо важливим є врахування в оцінці діяльності комплексу наявних і гранично допустимих норм радіаційного забруднення території в регіональному вимірі. Розробка регіональних нормативів має враховувати взаємозв'язок розвитку галузей радіоекологічного комплексу і факторів, що формують економіку регіону, такі нормативи можуть бути скореговані, враховуючи специфіку споживання соціальних послуг та економічні можливості регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми радіоекологічного комплексу та оцінки стану об'єктів радіоекологічного комплексу України знайшли висвітлення в роботах науковців: Добряка Д.С., Качинського А.Б., Міщенко В.С., Степанова В.М., Степаненко А.В., Хвесика М.А., Шевчук В.Я. Праці вчених є вагомим підґрунтям подальших наукових досліджень щодо формування та регулювання розвитку радіоекологічного комплексу та підвищення радіаційної безпеки. Однак, досі не вирішеними або фрагментарно висвітленими є питання удосконалення проведення оцінки стану об'єктів радіоекологічного комплексу України.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження актуальності проблеми оцінки стану об'єктів радіоекологічного комплексу України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Комплексна оцінка техніко-економічного стану об'єктів радіоекологічного комплексу носить аналітично-прогнозний характер. Для оцінки структурно-динамічних зрушень і вироблення прогнозних варіантів розвитку окремих компонентів комплексу застосовується оцінка як ретроспективи, так і сучасного стану об'єктів, на основі яких прогнозуються можливі тенденції і варіанти розвитку галузей комплексу та майбутній стан на перспективу з визначеним лагом (коротко-, середньо-, та довгострокову).

Найбільш розповсюдженими, а також найбільш дієвими методами прогнозування є методи екстраполяції. В загальному, екстраполяція є перекладенням у майбутнє виявлених тенденцій розвитку об'єкту дослідження, які відображаються у вигляді динамічних рядів показників, що його характеризують. Дані методи засновані на припущенні, що зміна факторів, які мають вплив на розвиток об'єкту дослідження буде незначною, а виявлені тенденції його розвитку збережуться і надалі. Даний підхід до прогнозування носить назву „генетичний” і передбачає використання економетричних моделей.

В якості найважливішого фактору, що визначає розвиток об'єктів радіоекологічного комплексу, в модель слід вводити часовий фактор – тренд. В такому випадку, процедура екстраполяції виявлених тенденцій передбачає вибір трендових моделей прогнозування у формі графіку, який найбільш точно описує ряд емпіричних даних.

Однак, не завжди інформація про попередній етап розвитку об'єктів радіоекологічного комплексу є повною, достовірною та вичерпною. За таких умов (при недостатньому обсязі ретроспективної інформації) можливе використання аналітичного (цільового або нормативного) моделювання. Даний метод дозволяє на основі аналізу зовнішніх і внутрішніх зв'язків об'єкту дослідження оцінити його майбутній стан, відтворити альтернативні варіанти його розвитку. Використання даного методу слід розпочати з визначення найбільш

ймовірних цілей розвитку, в якості яких можуть слугувати збільшення обсягів виробництва і розширення послуг; розширення асортименту послуг; збільшення рівня задоволення потреб споживачів в даних послугах чи продукції, обсяг викидів основного виробництва, ступінь опромінення тощо. На основі визначених цілей встановлюється зворотній зв'язок із заходами, які необхідні для їх досягнення. Таким чином, формується перспективні напрями ефективного розвитку відповідного об'єкту радіоекологічного комплексу.

Окрему проблему являє собою такий етап оцінки, як інтегральна порівняльна оцінка наявного техніко-економічного стану та рівнів розвитку радіоекологічного комплексу, що за необхідністю може бути рекомендованою для проведення для України в цілому чи в розрізі окремих регіонів. Враховуючи велику кількість показників розвитку кожного з компонентів комплексу, подібна оцінка є складним завданням. Також, враховуючи те, що кожен регіон має власну специфіку і тип розвитку радіоекологічного комплексу, необхідним є регіонально-диференційований підхід до оцінки ефективності його функціонування та забезпеченості об'єктів комплексу, техніко-економічного їх стану в такій інтегральній оцінці, ступеня екологізації його виробництва та безпеки діяльності.

Одним із можливих підходів більш ґрунтовного характеру стосовно розробки методики розрахунку інтегральних показників розвитку об'єктів радіоекологічного комплексу є використання узагальнюючих значень рівнів соціальної, економічної та екологічної ефективності.

Значення трьох інтегральних показників визначаються за шкалою, яка змінюється від нуля (найгірше значення) до 100 % (найкраще значення).

Подальший розвиток, поглиблення і конкретизація питань методології формування стратегії радіоекологічної безпеки актуальні в світлі загальнодержавної ресурсно-екологічної політики.

Методологічні основи радіоекологічної безпеки формуються із загальнонаукових методів (системний аналіз, комплексний підхід, програмно-цільове планування); аналітико-прогностичних методів (лінійне програмування, теорія ймовірностей, мережеве планування, економіко-статистичні методи, екологічна експертиза, екологічний аудит); методичних прийомів, що використовуються в інших галузях науки – соціології, екології, інформатики, психології.

Порядок розробки і реалізації рішення програм зі зменшення радіаційного забруднення об'єктів природного середовища визначається сутністю досліджуваної проблеми, і має в значній мірі індивідуальний характер, зумовлений специфікою цілей і задач, що стоять перед радіоекологічним комплексом регіону, наявністю фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для прийняття і реалізації прийнятого рішення, хоча в той же час ці процедури мають ряд загальних особливостей, обумовлених специфікою самого процесу управління радіоекологічного комплексу.

Ці обставини являються фундаментом для створення універсальної методичної бази розробки рішень регіональних проблем, заснованій на з'єднанні загальних закономірностей процесу підготовки, прийняття і реалізації рішень власними методами і засобами, які витікають з конкретних проблем радіоекологічного комплексу регіону.

Розвиток вказаної методичної бази як однієї з важливіших складових удосконалення процесу управління передбачається в органічному взаємозв'язку організаційних і технологічних аспектів розробки радіаційно небезпечних технологій, на основі створення організаційно-технологічних схем підготовки і реалізації рішень з проблем радіоекологічного комплексу.

Основними вимогами формування організаційно-технологічних схем визначені і проранжовані наступні:

- системна повнота здійснюваних управлінських процедур для досягнення поставленої цілі та обов'язковість їх виконання;
- конкретність управлінських процедур; можливість їх однозначного розуміння елементами організаційних структур регіонального управління;
- персональне розподілення задач і закріплення відповідних управлінських процедур при розробці та реалізації рішень за конкретними елементами організаційних структур регіонального управління, виключення дублювання відповідальності за їх здійснення;
- наявність відповідного функціонального напрямку в діяльності елементів організаційних структур регіонального управління і достатня кількість виділених їм прав для здійснення управлінського впливу, направленою на забезпечення реалізації конкретних управлінських процедур;
- у відповідності з розглянутими принципами, розроблена організаційно-технологічна схема процесу підготовки вирішення проблем, яка визначає логічну послідовність здійснення управлінських процедур з підготовки вирішення регіональних проблем радіоекологічного комплексу. Особливе значення має підготовка спеціалістів.

Найважливішою умовою підвищення ефективності використання регіонального інформаційного оточення при впровадженні нових принципів і методів управління є обґрунтованість пріоритетних цілей і напрямів дослідження з радіаційної безпеки, які провадяться в регіоні. Пріоритетним напрямом досліджень є атомна енергетика, хоча й інші фактори знайшли відображення у відповідних методичних рекомендаціях, підготовлених Адміністрацією ядерного регулювання. У розв'язанні цієї задачі велике значення мають фактори наукової спеціалізації. Цей складний процес повинен бути розподілений за багатьма рівнями, як

правило, не забезпеченими в належній мірі обґрунтованою інформацією, що необхідна для аналізу вибору і прогнозу оптимальних варіантів науково-технічного розвитку радіоекологічного комплексу. Має місце недостатня обробка критеріїв і показників для проведення порівняльної оцінки або інших напрямів досліджень, тільки на її основі можливе виявлення ступеня відповідальності радіаційної безпеки, характер тих соціально-економічних і науково-технічних проблем, які мають вирішуватися в об'ємі державної стратегії окремими регіонами. З метою виключення певних недоліків розроблені методичні рекомендації інформаційного забезпечення процесів вибору пріоритетних досліджень радіаційної безпеки у формі науково-промислової інтеграції нових міжвідомчих об'єднань. Ці процеси можна розділити на кілька етапів.

Етап 1. Визначення необхідності соціально-економічних і науково-технологічних систем радіоекологічного комплексу (конкретизація значення і місця системи в реалізації програми соціально-економічного розвитку країни), аналіз виконання планів соціально-економічного розвитку радіаційної безпеки регіону, результатів досліджень в цій галузі, недоліків, що виявлені в діяльності місцевих органів управління визначення специфічних для даного регіону проблем науково-технологічного розвитку радіоекологічного комплексу.

Етап 2. Аналіз і конкретизація виявлених соціально-економічних і науково-технічних проблем радіоекологічного комплексу з точки зору виділення їх в складі ключових (проведення аналізу структури різних напрямів науково-технологічної політики і розрахунку їх господарської ефективності і внесення в досягнення кінцевих соціально-економічних показників розвитку регіонального господарського комплексу визначення можливостей замовника забезпечити різні підрозділи). Попередня оцінка можливих джерел, форм і обсягів фінансування наслідків аварії в умовах переходу до ринкових відносин, проблемно-орієнтована оцінка можливих витрат науково-технічного потенціалу.

Етап 3. Здійснення узгодження обраних проблем з сформульованих цілей і завдань програми (виявлення складу, обсягу і термінів завдань), у виконанні яких зацікавлені ті чи інші замовники, попереднього складу виконавців робіт, форм їх взаємодії і координації термінів визначення можливих головних організацій з кожного напрямку, джерел, форм і обсягів фінансування робіт з розробки та реалізації програм.

Таким чином, процес визначення основних цілей і напрямів науково-технічного розвитку радіоекологічного комплексу на довгострокову перспективу дає підвалини для виявлення потреб регіонів у вирішенні їх проблем з використання джерел іонізуючого випромінювання і міжгалузевих проблем, які, в свою чергу, виступають як основний фактор в розробці концепції подальшого використання джерел іонізуючого випромінювання.

Центральною ланкою запропонованого комплексного організаційно-методичного підходу та розробленої інформаційно-управлінської системи радіоекологічного комплексу є комплекс нормативно-методичних та інструктивних документів, які забезпечують формування і функціонування регіональних інформаційно-управлінських систем, котрі представляють собою систему паспортів суб'єктів науково-технічної і економічної радіаційно небезпечної діяльності: соціально-економічні паспорти регіону, паспорт радіоекологічного комплексу регіону, паспорти науково-дослідницької організації з радіаційної безпеки.

Інтегральна оцінка розвитку об'єктів радіоекологічного комплексу та його впливу на довкілля може бути здійснена за методом регіонального ранжування за наявністю (абсолютні показники) та забезпеченістю (відносні показники) об'єктами комплексу в територіальному вимірі, з урахуванням впливу кожного з них на економіку даного конкретного регіону, та техніко-економічного стану об'єктів. Таким чином, з метою урахування регіональної специфіки, для кожного регіону можуть визначатися найбільш значимі галузі радіоекологічного комплексу, для коректного порівняльного аналізу з іншими територіями можуть застосовуватися вагові коефіцієнти, визначені розрахунковим або методом експертних оцінок. Для оцінки техніко-економічного стану радіоекологічного комплексу розрахункові порівняльні методи для кожного з видів комплексу повинні враховувати (наприклад, також за допомогою коефіцієнтів, або на основі експертної оцінки) якісний стан його об'єктів, за наявності нормативів – відповідність техніко-економічних характеристик об'єктів нормам і нормативам, або ж науково обґрунтованим рекомендованим значенням відповідних показників.

Література

1. Адамовський О. Забезпечення оптимального значення еколого-економічного критерію за допомогою методів математичного програмування (на прикладі лісокористування) / О. Адамовський // Економіка промисловості. – 2009. – № 2. – С. 187.
2. Александров І. О. Економіко-екологічна безпека територіальних утворень та виробничих систем / І. О. Александров, Г. О. Черніченко, О. В. Половян // Регіональна економіка. – 2004. – № 1. – С. 133–145.
3. Безпека регіонів України і стратегія її гарантування. Природно-техногенна (екологічна) безпека. – К. : Наукова думка, 2008. – Т. 1. – 390 с.
4. Буркинський Б. В. Специфічні домінанти стратегії стійкого регіонального розвитку / Б. В. Буркинський, С. К. Харічков // Економіка промисловості. – 2002. – № 3. – С. 24–29.

5. Васюта О. А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку / Васюта О. А. – Тернопіль, 2001. – 599 с.
6. Гахович Н. Стан і проблеми екологізації промислового виробництва / Н. Гахович // Економіка України. – 2008. – № 4. – С. 73–82.
7. Герасимчук З. В. Наукові засади дослідження екологічної безпеки як фактора сталого розвитку / З. В. Герасимчук // Економіка України. – 2004. – № 2. – С. 63–69.
8. Качинський А. Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення / Качинський А. Б. – К. : НІСД, 2001. – 311 с.

Надійшла 16.04.2011

УДК 330.1

Н. М. ПОЛЬОВА

Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет»

ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В даній статті досліджено та розкрито сутність інноваційної діяльності та чинники, що визначають ефективність інноваційної діяльності в машинобудуванні та запропоновано власне визначення інноваційної діяльності.

This article investigated and the essence of innovation and factors that determine the effectiveness of innovation in machine-building and gives own definition of innovation.

Ключові слова: сутність інноваційної діяльності, ефективність інноваційної діяльності в машинобудуванні.

Життєздатність економіки будь-якої країни визначається масштабами та якістю накопичення інновацій, а саме: нових ідей, технологій, продуктів, управлінських систем, які є результатом розвитку науки.

Науково-технічний прогрес, визнаний у всьому світі як найважливіший чинник економічного розвитку, все частіше пов'язується з поняттям інноваційної діяльності. Це єдиний у своєму роді процес, об'єднуючий науку, техніку, економіку, підприємництво і менеджмент.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що для переходу економіки України на інноваційний шлях розвитку необхідний безперервний і цілеспрямований процес пошуку, підготовки та реалізації нововведень; це дасть змогу підвищити ефективність виробництва, що особливо актуально для розвитку пріоритетних галузей промисловості і, зокрема, такого виду діяльності, як машинобудування.

Дослідженнями сфери інноваційної діяльності займалися такі вчені та економісти, як С.В. Козаченко, В.Н. Архангельський, І.Т. Балабанов, П.Н. Завлін, М.П. Денисенко, С.М. Ілляшенко, Н.В. Краснокутська, М.Т. Пашута.

Важливим елементом відтворення машинобудування як виду економічної діяльності є, перш за все, інноваційний розвиток. Розгляд інноваційної діяльності в машинобудуванні відкриває можливості для вирішення широкого складу економічних завдань.

В сучасних умовах глобалізації економіки і науково-технічного прогресу, забезпечення високого рівня інноваційної активності машинобудівних підприємств належить до числа головних пріоритетів, як зазначено в Законі України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності» [1]. Роль інновацій на машинобудівних підприємствах зростає, а інноваційні процеси на підприємствах з часом стануть перманентними, які охоплюють усі структурні елементи виробничої системи і виробничі процеси, оскільки основна мета нововведень – забезпечити рентабельне функціонування виробничої системи (тактичне і стратегічне) в умовах постійної та об'єктивної зміни елементів.

В даний час в економічній літературі не існує однозначного розуміння суті інноваційної діяльності. В результаті проведеного аналізу основних визначень інноваційної діяльності з'ясувалися значні розбіжності в термінології.

Деякі економісти дотримуються думки, що інноваційна діяльність – це «процес, направлений на реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок, або інших науково-технічних досягнень в новий або вдосконалений технологічний процес, який використовується в практичній діяльності, а також пов'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки» [3, 7–9].

Узагальнюючи визначення інноваційної діяльності, виявлено, що їх об'єднує одна важлива характеристика, яка полягає в тому, що інноваційна діяльність є видом діяльності з виконання інноваційного процесу. Отже, в результаті проведеного аналізу з'явилось питання: що ж вважати справедливим: розглядати інноваційну діяльність як процес або вважати, що інноваційний процес і інноваційна діяльність – абсолютно різні поняття і їх слід розрізняти? У зв'язку з цим, слід зазначити, що суть інноваційного процесу досліджує лише незначна кількість економістів. Деякі з них виділяють та аналізують одночасно обидва ці поняття, що більш вірогідно. Очевидно, що інноваційна діяльність не є лінійним процесом, який передбачає проникнення нових винаходів, а являє собою поєднання великої кількості можливих змін, що відбуваються